

KRYTERIA

przyznawania osobie z niepełnosprawnościami środków PFRON na podjęcie działalności gospodarczej, rolniczej albo działalności w formie spółdzielni socjalnej przez Powiatowy Urząd Pracy w Pile

I. Postanowienia ogólne

1. Warunki i tryb przyznawania osobie z niepełnosprawnościami środków PFRON na podjęcie działalności gospodarczej, rolniczej albo działalności w formie spółdzielni socjalnej określa, m.in.: ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych oraz rozporządzenie Ministra Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 12 grudnia 2018r. w sprawie przyznawania osobie niepełnosprawnej środków na podjęcie działalności gospodarczej, rolniczej albo działalności w formie spółdzielni socjalnej.
2. Przyznane środki stanowią pomoc de minimis.

II. Wysokość przyznawanych środków

1. Maksymalna wysokość środków PFRON przyznawanych osobie z niepełnosprawnościami na podjęcie działalności gospodarczej, rolniczej albo działalności w formie spółdzielni socjalnej wynosi:
 - nie więcej niż 6-krotność przeciętnego wynagrodzenia (na dzień złożenia wniosku), w przypadku zobowiązania do prowadzenia działalności gospodarczej, rolniczej lub członkostwa w spółdzielni socjalnej nieprzerwanie przez co najmniej 12 miesięcy,
 - od 6-krotności do 15-krotności przeciętnego wynagrodzenia (na dzień złożenia wniosku), w przypadku zobowiązania do prowadzenia działalności gospodarczej, rolniczej lub członkostwa w spółdzielni socjalnej nieprzerwanie przez co najmniej 24 miesiące.Jednak w przypadku, gdy na dzień podpisania umowy maksymalna kwota dofinansowania będzie niższa aniżeli na dzień złożenia wniosku, to kwotę maksymalną przyjmuje się na dzień zawarcia umowy.
2. Podczas rozpatrywania wniosku bierze się pod uwagę w szczególności:
 - a. formę prawną i sposób wykonywania planowanej działalności;
 - b. wolę innych osób lub podmiotów prowadzących działalność gospodarczą, rolniczą albo działalność w formie spółdzielni socjalnej przyjęcia wnioskodawcy do tej działalności;
 - c. popyt i podaż lokalnego rynku pracy na planowaną działalność;
 - d. planowane wydatki, które wnioskodawca zamierza sfinansować z wnioskowanych środków;
 - e. wysokość wkładu własnego wnioskodawcy;
 - f. uprawnienia i kwalifikacje:
 - wnioskodawcy, w przypadku samodzielnego wykonywania czynności wymagających tych uprawnień i kwalifikacji,
 - wnioskodawcy lub innych osób, w przypadku wykonywania przez nie czynności wymagających tych uprawnień i kwalifikacji;
 - g. doświadczenie i umiejętności wnioskodawcy lub innych osób przydatne w planowanej działalności;

- h. zgodę małżonka na zawarcie umowy przyznającej środki wnioskodawcy, w przypadku pozostawania we wspólności majątkowej;
- i. wysokość posiadanych środków PFRON przeznaczonych na ten cel w danym roku.

III. Osoby uprawnione do ubiegania się o środki PFRON na podjęcie działalności gospodarczej, rolniczej albo działalności w formie spółdzielni socjalnej

Osobę z niepełnosprawnościami, ubiegającą się o środki Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych zwie się „wnioskodawcą”. Środki PFRON może jednorazowo otrzymać osoba z niepełnosprawnościami zarejestrowana w Powiatowym Urzędzie Pracy w Pile jako bezrobotna lub poszukująca pracy niepozostająca w zatrudnieniu na:

- 1) podjęcie po raz pierwszy działalności:
 - a. gospodarczej, bez względu na formę prawną tej działalności;
 - b. rolniczej, w tym polegającej na prowadzeniu działów specjalnych produkcji rolnej, bez względu na formę prawną tej działalności,
 - c. w formie spółdzielni socjalnej,
- 2) ponowne podjęcie działalności gospodarczej, rolniczej lub ponowne wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej, jeżeli upłynęło co najmniej 12 miesięcy od zaprzestania prowadzenia działalności, samodzielnie lub wspólnie z innymi osobami lub podmiotami, lub od ustania członkostwa w spółdzielni socjalnej.

Środki mogą być przyznane odrębnie każdemu wnioskodawcy, który zamierza:

- 1) podjąć działalność gospodarczą lub rolniczą:
 - a. samodzielnie,
 - b. wspólnie z innymi osobami lub podmiotami,
 - c. w wyniku przystąpienia do działalności gospodarczej lub rolniczej prowadzonej przez inne osoby lub podmioty;
- 2) zostać założycielem spółdzielni socjalnej;
- 3) nabyć członkostwo w spółdzielni socjalnej w wyniku przystąpienia do tej spółdzielni po jej założeniu.

Osoby z niepełnosprawnościami, uprawnione do otrzymania środków na podjęcie działalności gospodarczej, rolniczej albo działalności w formie spółdzielni socjalnej muszą spełniać łącznie poniższe kryteria:

- a. są zarejestrowane w Powiatowym Urzędzie Pracy w Pile jako bezrobotne lub poszukujące pracy niepozostające w zatrudnieniu;
- b. dotychczas nie otrzymały bezzwrotnych środków publicznych na podjęcie działalności gospodarczej, rolniczej lub działalności w formie spółdzielni socjalnej;
- c. upłynęło co najmniej 12 miesięcy od zaprzestania prowadzenia działalności, samodzielnie lub wspólnie z innymi osobami lub podmiotami, lub od ustania członkostwa w spółdzielni socjalnej;
- d. posiadają odpowiednie kwalifikacje/uprawnienia niezbędne do prowadzenia wnioskowanej działalności (w przypadku samodzielnego wykonywania czynności wymagających tych uprawnień i kwalifikacji) lub wymagane kwalifikacje/ uprawnienia posiadają inne osoby, jeżeli wnioskodawca zamierza podjąć działalność gospodarczą wspólnie z innymi osobami lub podmiotami (w przypadku dokumentów obcojęzycznych należy przedłożyć tłumaczenie na język polski przez tłumacza przysięgłego),
- e. nie posiadają w chwili złożenia wniosku informacji o pozytywnie rozpatrzonym wniosku o środki na podjęcie działalności gospodarczej z innych źródeł (m.in. Funduszu Pracy, PFRON, Europejskiego Funduszu Społecznego);
- f. nie złożyły wniosku do innego starosty o przyznanie środków na podjęcie działalności gospodarczej, rolniczej albo działalność w formie spółdzielni socjalnej;
- g. posiadają zgodę małżonka na zawarcie umowy przyznającej środki wnioskodawcy, w przypadku pozostawania we wspólności majątkowej;

- h. w przypadku zamiaru podjęcia działalności gospodarczej lub rolniczej wspólnie z innymi osobami lub podmiotami lub podjęcia działalności w formie spółdzielni socjalnej – posiadają dokumenty potwierdzające wolę innych osób lub podmiotów prowadzących działalność gospodarczą, rolniczą albo działalność w formie spółdzielni socjalnej przyjęcia wnioskodawcy do tej działalności;
- i. nie posiadają zadłużeń wobec Powiatowego Urzędu Pracy w Pile oraz Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych;
- j. nie zalegają w opłacaniu w terminie podatków i innych danin publicznych, a także nie posiadają długu alimentacyjnego.

Wyłączenia:

- osoby z niepełnosprawnościami zarejestrowane w PUP w Pile w okresie zgłoszonego do ewidencji działalności gospodarczej zawieszenia działalności gospodarczej.

IV. Przeznaczenie środków

Środki przyznaje się na poniesienie planowanych wydatków niezbędnych do podjęcia działalności, w szczególności dotyczących: nabycia lub wytworzenia środków trwałych, nabycia innych produktów i usług, w tym remontowych, pomocy prawnej, szkoleń, konsultacji i doradztwa, nabycia wartości niematerialnych i prawnych oraz uzyskania niezbędnych zezwoleń – jeżeli zostały uwzględnione we wniosku.

Środki obejmują kwotę niepodlegającego odliczeniu podatku od towarów i usług, związanego z przedmiotami opodatkowania określonymi powyżej.

Nie przyznaje się środków na:

- działalność prowadzoną poza granicami kraju;
- przejęcie funkcjonującej firmy od innej osoby (przez przejęcie rozumie się sytuację, w której nastąpi jednoczesne odkupienie środków trwałych i/lub obrotowych od podmiotu, o którym mowa powyżej oraz prowadzenie działalności o tym samym profilu i w tym samym miejscu) i przejęcie majątku zlikwidowanej firmy;
- budowę budynku;
- leasing maszyn, urządzeń i pojazdów;
- podatki, obligacje;
- wniesienie kaucji;
- opłaty związane z bieżącym funkcjonowaniem firmy;
- pokrycie składek na ubezpieczenia społeczne, zdrowotne, Fundusz Pracy, Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych;
- koszty transportu lub przesyłki związane z poniesionymi wydatkami w ramach przyznanych środków PFRON;
- koszty promocji i reklamy w mediach społecznościowych;
- zakupy dokonane na współwłasność;
- zakup środków trwałych, maszyn i urządzeń od współmałżonka, rodziców, rodzeństwa i dzieci;
- zakup:
 - kasy fiskalnej, drukarki fiskalnej i kasotaksometru,
 - telefonu komórkowego i smartfonu,
 - ziemi,
 - nieruchomości,
 - paliwa,
 - mebli i sprzętu RTV - w przypadku działalności gospodarczej prowadzonej w miejscu zamieszkania lub zameldowania,
 - pojazdu na prowadzenie działalności gospodarczej w zakresie drogowego transportu towarowego.

V. Zabezpieczenie ewentualnego zwrotu przyznanych środków na podjęcie działalności gospodarczej, rolniczej albo na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej

1. Formami zabezpieczenia zwrotu środków przez osobę z niepełnosprawnościami, ubiegającą się o środki PFRON na podjęcie działalności gospodarczej, rolniczej albo na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej są:
 - poręczenie spółdzielni socjalnej,
 - poręczenie cywilne osób fizycznych o dochodach minimum **3.500,00 zł netto/miesięcznie**, przy czym dochód (na 1 osobę w rodzinie poręczyciela) pomniejszony o koszty stałe wynosi minimum **1.200,00 zł netto/miesięcznie**; **Każde 35 tys. zł = 2 poręczycieli**;
 - weksel z poręczeniem wekslowym osób o dochodach minimum **5.000,00 zł netto/miesięcznie (z wyłączeniem emerytów i rencistów)**, przy czym dochód (na 1 osobę w rodzinie poręczyciela) pomniejszony o koszty stałe wynosi minimum **2.000,00 zł netto/miesięcznie**; **Każde 35 tys. zł = 1 poręczyciel**;
 - gwarancja bankowa na kwotę stanowiącą sumę przyznanych środków na podjęcie działalności gospodarczej, rolniczej albo na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej, odsetek podatkowych i innych kosztów, udzielona na okres **36 miesięcy od dnia podpisania umowy**,
 - blokada rachunku bankowego na kwotę stanowiącą sumę przyznanych środków na podjęcie działalności gospodarczej, rolniczej, albo na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej, odsetek podatkowych i innych kosztów, na okres **36 miesięcy od dnia podpisania umowy**,
 - zastaw na prawach lub rzeczach na kwotę stanowiącą sumę przyznanych środków na podjęcie działalności gospodarczej, rolniczej, albo na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej, odsetek podatkowych i innych kosztów;
 - akt notarialny o poddaniu się egzekucji przez dłużnika na okres **36 miesięcy od dnia podpisania umowy**, na kwotę stanowiącą sumę przyznanych środków na podjęcie działalności gospodarczej, rolniczej albo na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej, odsetek podatkowych i innych kosztów na okres do czasu wygaśnięcia umowy;
2. Poręczycielem może być osoba do 70 roku życia, zatrudniona na podstawie umowy o pracę zawartej na czas nieokreślony lub na okres min. 3 lat od dnia złożenia wniosku, emeryt/rencista do 70 roku życia ze świadczeniem przyznanym na min. 3 lata od dnia złożenia wniosku, akcjonariusz lub udziałowiec spółki, osoba prowadząca działalność gospodarczą. Wskazany okres zatrudnienia/pobierania świadczenia dotyczy także małżonka poręczyciela.
3. Poręczycielem nie może być, w szczególności:
 - współmałżonek pozostający we wspólnocie majątkowej, ani żadna osoba będąca dłużnikiem (także małżonkowie osób będących dłużnikami) Funduszu Pracy, PFRON lub innych funduszy publicznych,
 - osoba zatrudniona lub prowadząca działalność gospodarczą poza granicami RP,
 - osoba fizyczna prowadząca działalność gospodarczą rozliczająca się z podatku dochodowego w formie karty podatkowej oraz w formie ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych,
 - osoba świadcząca pracę na mocy powołania oraz w ramach kontraktu,
 - osoba uzyskująca dochody z gospodarstwa rolnego.
4. Wnioskodawca przedkłada dokumenty do zaproponowanej formy zabezpieczenia, wskazanej w złożonym wniosku, są to odpowiednio:
 - poręczenie cywilne / weksel
 - poręczyciel będący osobą fizyczną przedkłada oświadczenie o uzyskiwanych dochodach ze wskazaniem źródła i kwoty dochodu oraz o aktualnych zobowiązaniach finansowych (według wzoru Urzędu).

Do oświadczenia należy załączyć dokumenty potwierdzające osiągnięte dochody w zależności od źródła dochodu, tj.:

- ✓ poręczyciel pobierający rentę – decyzja o przyznaniu świadczenia wraz z ostatnią waloryzacją i dokumentem potwierdzającym jego aktualną wysokość (w przypadku renty na czas określony nie może ona kończyć się przed upływem 36 miesięcy od dnia złożenia wniosku),
- ✓ poręczyciel pobierający emeryturę – ostatnia waloryzacja i dokument potwierdzający aktualną wysokość świadczenia,
- ✓ poręczyciel uzyskujący dochody z tytułu zatrudnienia – zaświadczenie o zarobkach z zakładu pracy - wg wzoru Urzędu (w przypadku umowy na czas określony nie może ona kończyć się przed upływem 36 miesięcy od dnia złożenia wniosku),
- ✓ poręczyciel prowadzący działalność gospodarczą / udziałowiec lub akcjonariusz spółki akcyjnej lub z ograniczoną odpowiedzialnością – dokumenty rejestrowe firmy (w przypadku ich braku w publicznie dostępnych rejestrach elektronicznych, tj. REGON, CEIDG, KRS), informacja pisemna z biura rachunkowego prowadzącego rozliczenie firmy poręczyciela o dochodzie z ostatnich 3 miesięcy (według wzoru Urzędu) + oświadczenie poręczyciela prowadzącego działalność gospodarczą (wg wzoru Urzędu).

W przypadku poręczycieli pozostających w związku małżeńskim należy załączyć także analogiczne dokumenty potwierdzające dochody współmałżonka poręczyciela, za wyjątkiem współmałżonków posiadających rozdzielność majątkową – w takim przypadku dokument potwierdzający rozdzielność majątkową.

- blokada środków na rachunku bankowym – pismo z banku zawierające informację o aktualnym stanie środków finansowych na rachunku, możliwości ustanowienia blokady środków na rzecz Powiatowego Urzędu Pracy w Pile. Minimalna wymagana wysokość środków wynosi 1,55-krotność wnioskowanej kwoty, okres blokady – **36 miesięcy od dnia podpisania umowy**,
 - gwarancja bankowa – pismo z banku o możliwości udzielenia gwarancji na okres **36 miesięcy od dnia podpisania umowy**, w wysokości 1,55-krotności wnioskowanej kwoty dofinansowania,
 - akt notarialny o poddaniu się egzekucji przez dłużnika na okres **36 miesięcy od dnia podpisania umowy**, – oświadczenie majątkowe (wg wzoru Urzędu) przedstawiające stan posiadanego majątku wraz z:
 - do nieruchomości – kopią aktu notarialnego i odpisu księgi wieczystej (oryginał do wglądu); w przypadku, gdy z aktu notarialnego nie wynika aktualna wartość nieruchomości należy załączyć wycenę rzeczoznawcy,
 - do każdej ruchomości – kopią dokumentu potwierdzającego aktualną wartość (np. faktura, wyciąg z ksiąg, wycena rzeczoznawcy) wraz z kopią polisy ubezpieczeniowej (oryginał do wglądu); w przypadku pojazdu – dodatkowo kopią dowodu rejestracyjnego,
 - zastaw na prawach lub rzeczach – oświadczenie majątkowe (wg wzoru Urzędu) przedstawiające stan posiadanego majątku, ruchomości podlegających zastawieniu z wykazaniem ich wartości wraz z wymaganymi załącznikami, ponadto do oświadczenia należy załączyć kopię polisy ubezpieczeniowej **od wszystkich ryzyk**, z której wynika wartość wykazanego majątku; w przypadku pojazdu – wymagana jest kopia polisy Auto Casco (AC).
5. Koszty związane z ustanowieniem zabezpieczenia ewentualnego zwrotu środków przyznanych z PFRON pokrywa wnioskujący.
6. Warunkiem przyjęcia aktu notarialnego o poddaniu się egzekucji przez dłużnika jako formy zabezpieczenia jest posiadanie nieruchomości niezamieszkannej – nie przyjmuje się mieszkania oraz domu jednorodzinnego jako zabezpieczenia oraz nieruchomości obciążonej hipoteką.

7. Nieprzedstawienie odpowiedniego zabezpieczenia, zaakceptowanego przez Powiatowy Urząd Pracy w Pile może być przyczyną negatywnego rozpatrzenia wniosku.
8. Ostateczna decyzja o przyjęciu zabezpieczenia należy do Starosty.

VI. Informacje dodatkowe

1. Urząd zastrzega sobie prawo do weryfikacji cen wyszczególnionych we wniosku przez wnioskodawcę.
2. O sposobie rozpatrzenia wniosku wnioskodawca informowany jest w formie pisemnej w terminie 30 dni od dnia złożenia kompletnego wniosku. W przypadku stwierdzenia nieprawidłowości we wniosku wnioskodawca informowany jest o nieprawidłowościach lub o braku dokumentów w terminie 14 dni od dnia otrzymania wniosku oraz wzywa do ich usunięcia lub dołączenia dokumentów w terminie 14 dni od dnia doręczenia wezwania. Termin usunięcia nieprawidłowości podlega przedłużeniu na wniosek wnioskodawcy, jeżeli usunięcie nieprawidłowości nie może nastąpić z przyczyn nieleżących po stronie wnioskodawcy. W przypadku niezachowania tego terminu wnioskodawca zostanie poinformowany o pozostawieniu wniosku bez rozpoznania.
3. W przypadku pozytywnego rozpatrzenia wniosku wnioskodawca otrzymuje informację pisemną wraz z wezwaniem do negocjacji warunków umowy.
4. Podpisanie umowy następuje w terminie 14 dni od zakończenia negocjacji jej warunków.
5. W dniu podpisania umowy wnioskodawca zobowiązany jest do posiadania numeru NIP.
6. Umowę podpisuje osoba wnioskująca o środki PFRON, jej współmałżonek¹ oraz ewentualni poręczyciele ze współmałżonkami¹.
7. Termin rozpoczęcia działalności musi być późniejszy niż data otrzymania środków.
8. Wnioskodawca zostaje wyrejestrowany z ewidencji osób bezrobotnych lub poszukujących pracy od dnia następnego po otrzymaniu środków.
9. Środki wypłacane są przelewem wyłącznie na konto wnioskodawcy.
10. Środki przekazywane są w terminie 14 dni od dnia zawarcia umowy, po przedstawieniu przez wnioskodawcę odpowiednio:
 - a. zaświadczenia o wpisie do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej;
 - b. odpisu z KRS;
 - c. zobowiązania spółdzielni do przyjęcia wnioskodawcy w poczet członków spółdzielni socjalnej;
 - d. innego dokumentu potwierdzającego rozpoczęcie działalności.

Przekazanie środków może nastąpić przed dniem przedstawienia przez wnioskodawcę kopii koncesji, zezwolenia lub zaświadczenia o wpisie do rejestru działalności regulowanej, jeżeli wydanie koncesji, zezwolenia lub zaświadczenia o wpisie do rejestru działalności regulowanej, jest uzależnione od posiadania przedmiotów lub urządzeń niezbędnych do prowadzenia danego rodzaju działalności lub poniesienia wnioskowanego wydatku, a wnioskodawca zamierza nabyć te przedmioty i urządzenia lub ponieść ten wydatek z przyznanych środków. W tym przypadku wnioskodawca jest zobowiązany do przedstawienia kopii koncesji, zezwolenia lub zaświadczenia o wpisie do rejestru działalności regulowanej w terminie nie dłuższym niż 6 miesięcy od dnia wypłacenia środków pod rygorem zwrotu otrzymanych środków wraz z odsetkami naliczonymi od dnia ich otrzymania w wysokości określonej jak dla zaległości podatkowych.

¹ Jeżeli pozostają w związku małżeńskim i nie mają ustalonej rozdzielności majątkowej.

11. Przedłożenie rozliczenia musi nastąpić w terminie określonym umową. Do rozliczenia należy załączyć uwierzytelnione, potwierdzone za zgodność z oryginałem kserokopie dokumentów potwierdzających poniesione wydatki wraz z dowodem zapłaty (wystawione na wnioskodawcę). W przypadku rozliczania środków przyznanych w ramach programu „Wyrównywania różnic między regionami” wymaga się przedłożenia oryginałów w/w dokumentów.
12. Do rozliczenia należy załączyć uwierzytelnione za zgodność z oryginałem czytelnym podpisem kserokopie dokumentów potwierdzających poniesione wydatki (faktury, paragony imienne) wraz z dowodami potwierdzającymi dokonanie zapłaty. Wszystkie dokumenty powinny być sporządzone w języku polskim, a jeśli w obcym – z dokonany tłumaczeniem na język polski przez tłumacza przysięgłego.
13. Za poniesione wydatki uznaje się moment faktycznego dokonania zapłaty:
 - gotówką,
 - przelewem,
 - kartą (z wyłączeniem karty kredytowej),
 - specjalnym systemem płatności internetowych (z wyłączeniem płatności typu allegro pay).Dokumenty potwierdzające wydatki w ramach otrzymanego dofinansowania powinny zawierać wyraźne potwierdzenie zapłacenia kwot na nich widniejących.
14. Wydatki poniesione w ramach umów cywilno-prawnych, rachunków i „za pobraniem” nie zostaną uwzględnione w rozliczeniu w ramach umowy o przyznanie środków.
15. Środki niewydatkowane podlegają zwrotowi w terminie 3 miesięcy od dnia otrzymania wezwania do ich zwrotu.
16. W rozliczeniu wykazuje się kwoty wydatków z uwzględnieniem podatku od towarów i usług, informację o przysługującym prawie do obniżenia kwoty podatku należnego o kwotę podatku naliczonego zawartego w wykazywanych wydatkach lub prawie do zwrotu podatku naliczonego.
17. Wnioskodawca jest zobowiązany do zwrotu równowartości odzyskanego zgodnie z ustawą z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług, podatku od zakupionych towarów i usług w ramach przyznanego dofinansowania.
18. W trakcie realizacji umowy dokonuje się oceny prawidłowości wykonania umowy, szczególnie w zakresie spełniania obowiązku prowadzenia działalności gospodarczej, działalności rolniczej lub w formie spółdzielni socjalnej nieprzerwanie przez okres:
 - co najmniej 12 miesięcy, jeżeli środki zostały przyznane w kwocie nie wyższej niż 6-krotność przeciętnego wynagrodzenia, albo
 - co najmniej 24 miesięcy, jeżeli środki zostały przyznane w kwocie wynoszącej od 6-krotności do 15-krotności przeciętnego wynagrodzenia.
19. W okresie prowadzenia działalności nie dopuszcza się zmiany jej profilu oraz sprzedaży rzeczy zakupionych w ramach przyznanego środków (z wyjątkiem środków obrotowych, tj. towary handlowe, materiały do produkcji, usługi, opakowania itp.).